

Що е дислексия

Йън Смайт

© Ian Smythe 2013

Съдържанието на Модула е адаптирано на български от Асоциация Дислексия - България

Copyright: Dr. Ian Smythe 2013

Настоящият материал е достъпен при условията на Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported (Виж <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>)

Това означава, че материалът може да бъде споделян, копиран и разпространяван, както и части от него да бъдат използвани и адаптирани в състава на други материали при следните условия:

Да бъде упоменато по надлежния ред името на автора.

Да е ясно, че авторът на оригиналния текст не е отговорен за променените версии и за начина, по който текстът е използван.

Материалът да се използва само за некомерсиални цели – т.е. не може да бъде продаван. Но може да бъде използван като част от материалите, предоставени на участниците в платени обучения.

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Европейската Комисия. Публикуваните материали отразяват единствено гледната точка на авторите и Европейската Комисия не носи отговорност за последващото им използване.

Съдържание:

Въведение

Чек листа

Цел на дефинирането

Дефиниция

Алтернативни дефиниции

Обяснение на различията

Какъв е процентът на хората с дислексия?

Дислексията е повече от затруднения с четенето и писането

Таланти, креативност и дислексия

Известни дислексици

Цели

Целта на този модул е да отговори на въпроса „Що е дислексия?“ и да представи някои от дискусиите по темата.

Това ще формира основата за следващите модули и ще позволи на курсистите да се подготвят за по-задълбочени дискусии.

Авторът се е опитал да напише модула на достъпен и разбираем език и е предоставил линкове към допълнителни източници – печатни и онлайн издания.

.

Въведение

Няма значение дали вие самият сте с дислексия или подпомагате дислексици, дали имате хора с дислексия в семейството, сред колегите или сред приятелите си. Преди да продължите да четете, опитайте се да отговорите на въпросите по-долу. Те представляват опростена версия на стандартна анкета за установяване симптомите на дислексия у възрастни. Пълната версия на тази анкета (на английски) може да намерите онлайн, ако проследите линка, намиращ се най-долу на страницата.

Важно

Дислексията не означава само и единствено проблеми с четенето и писането.

1. Обърквате ли подобно изглеждащи думи, като „кос” и „коз”?
2. Случва ли се да губите мястото в текста, когато четете?
3. Случва ли се да обърквате имената на предмети, например „шкаф” и „етажерка”?
4. Имате ли проблем с лекота да определите ляво и дясно?
5. Срещате ли трудности да се ориентирате по карта или да откриете път в непознато място?
6. Случва ли се да прочитате даден текст повече от веднъж, за да го разберете?
7. Чувствате ли се объркан, когато получавате няколко инструкции наведнъж?
8. Допускате ли грешки, когато записвате съобщение, предавано ви по телефона?
9. Затруднявате ли се да намерите подходящите думи, когато говорите или пишете?
10. Колко често откривате необичайни/нетрадиционни решения на проблемите?
11. Доколко лесно ви е да произнасяте дълги думи?
12. Когато пишете, срещате ли трудности да изложите ясно мислите си на хартия?
13. Лесно ли научихте таблицата за умножение?
14. Лесно ли научихте азбуката?
15. Трудно ли ви е да четете на глас?

Причината, поради която ви предложихме да прочетете тези въпроси, беше да подчертаем, че дислексията не се ограничава само в затруднения с четенето и писането. Тя засяга всички аспекти на живота. Така че дори да работите на позиция, която не изисква писане на отчети, това не означава, че няма да имате проблеми, причинени от дислексията.

Ако сте имали проблеми в училище, дължащи се на дислексия, независимо от всички стратегии, които сте си изработили, дислексията не е изчезнала. Добрата новина е, че проблемите могат да бъдат ограничени и дори преодолени.

Това е състояние за цял живот.

Освен проблемите, дислексиците имат и силни страни, които могат да бъдат използвани.

Анкета – www.dotr.im/dysvet0101

Радио предаване – www.dotrim.im/dysvet0102

Цел на дефинирането

Основната причина за наличието на толкова противоречиви дефиниции за дислексията, е, че няма една единствена институция, чието мнение всички да считат за меродавно. В най-добрия случай в страната има правителствени комисии, които се опитват да установят консенсус (пример в това отношение е Великобритания). Но подобен консенсус се постига трудно и в крайна сметка комисията решава кого да попита и чие мнение да приеме за валидно.

Според Робинсън (1950) причината за даване на определена дефиниция включва не само начина, по който се използват думите, но и набора от условия, при наличието на които нещо се случва.

Що се отнася до дислексията, Майлс (1995) пише, че дефиницията следва:

- да дава насоки за диагностициране;
- да открие общоприемливо законово описание, което автоматично ще осигурява право за специална помощ или подкрепа;
- да представи дадена теория и да се опита да я наложи.

За съжаление, всичко това в най-добрия случай е оптимистично, защото един прагматичен наръчник за диагностициране не е нищо друго, освен насоки, които не изключват никой от съществените критерии, които не са включени в дефинициите.

Дефиницията е акт на балансиране между една единствена дума и комбинацията от думи, съставляваща дефиницията.

Дислексия

?

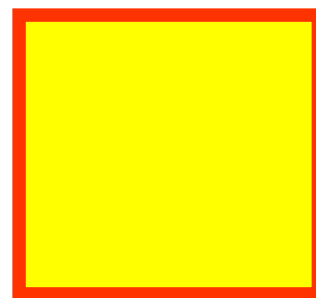

Класически понятия

Що е квадрат?

Квадратът е геометрична фигура, която може да бъде дефинирана по следния начин:

1. има четири страни
2. с еднаква дължина
3. свързани под прав ъгъл.

Ако даден обект притежава всички упоменатите характеристики, това е квадрат.

Ако една фигура е квадрат, тя притежава гореупоменатите характеристики.

За дислексията не е толкова лесно да се намери балансът, тъй като липсват ясни критерии.

Повече информация може да потърсите в интернет (на английски), като използвате ключовата фраза „*Paradoxes in the Definition of Dyslexia*“

Дефиниция

Дислексията е затруднение в овладяване на правилното и гладко четене, правописа и уменията за писане, което е неврологично по произход.

Тя може да бъде причинена от проблеми с някои когнитивни функции, в това число фонологични възприятия, ортографична обработка и памет.

Проявленията у различните хора могат да са различни и зависят не само от техния когнитивен профил, но и от езика, на който говорят.

Използваното по-горе определение се състои от три части, и може да бъде разглеждано като компилация на определенията, приети от Съвета за здравеопазване на Холандия, Британското общество на психолозите и Международната Асоциация по дислексия. Макар и да се разминават в някои детайли, първата част е приета от всички.

Цитираната по-горе дефиниция се състои от три части:

1. Дефиниция, основаваща се на симптомите; посочва основни характеристики
2. Втората част посочва, че съществуват различни потенциални причини;
3. Последната част напомня, че дислексията се среща във всички страни и при всички езици, но проявленията зависят от конкретния език.

Както са отбелязали някои специалисти, работещи в областта на дислексията, именно липсата на пълно съгласие по отношение на дефиницията е една от най-съществените пречки за научния прогрес по въпроса.

Чия дефиниция да се използва?

Тъй като няма една институция, чието мнение по отношение дефинирането на дислексията да се приема от всички, налице са множество версии. По тази причина НПО, учители, специалисти често приемат различни дефиниции, които в най-голяма степен съответстват на техните разбираня и нужди.

Дефиниция на Световната Здравна Организация (WHO)

Световната Здравна Организация не е приела официално нито една от съществуващите дефиниции. Тя обаче предлага дефиниции за специфичните разстройства в четенето и за специфичните разстройства в правописа, които дефиниции са формулирани от Критчли.

Алтернативни дефиниции

Състоянието дислексия може да бъде разгледано по много различни начини. Когато се разглеждат причинените затруднения обаче трябва да се има предвид, че независимо от факта, че дислексията съществува навсякъде по света, изводите зависят не само от целта на проучването, но и от езика, на който то се провежда. По-долу има своеобразна „карта” (схема), която показва как в различните страни се дефинират някои от затрудненията, за които говорим.

Затруднения или различност

Мнозина смятат, че дислексията е различност (неврологична различност), а не затруднение или увреждане. Според т.нар. „социален модел” за подкрепа следва тези различия да се вземат под внимание и учебният процес, както и другите дейности да се адаптират така, че да удовлетворяват потребностите на дислексиците. Подобен подход заслужава аплодисменти, но той означава, че при сегашните разпоредби (в редица страни) хората с дислексия няма да получават финансиране за допълнителна подкрепа, тъй като такава се предвижда само за хората с увреждания.

Кой решава?

- Въпросът е, - каза Алиса, - дали можете да направите така, че думите да означават различни неща.
 - Когато аз използвам дадена дума, - отговори Хъмпти Дъмпти с пренебрежителен тон, - тя означава само това, което аз избирам да значи – нито повече, нито по-малко.
 - Въпросът е, - рече Хъмпти Дъмпти, - кой е шефът – това е всичко.”

Из „Алиса в Огледалния свят” – Л. Карол

Избор

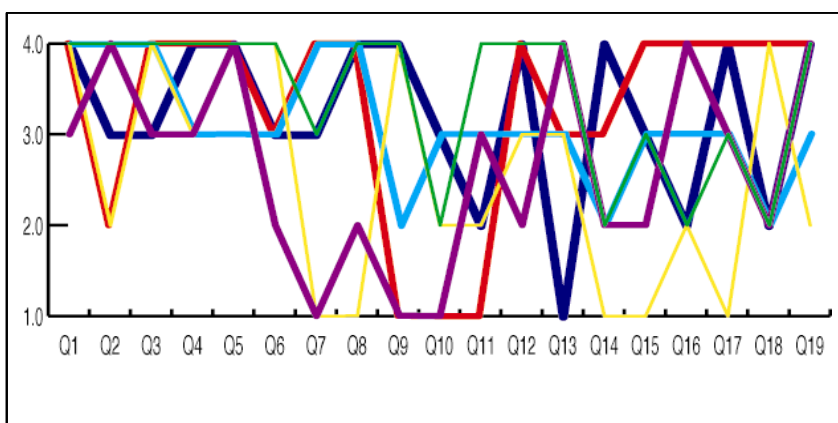
Ако едно правителство трябва да избере дали да осигури финансова подкрепа за хората с увреждания или за хората с „различности” (т.е. за всички), какво според вас ще избере?

Обяснение на различията

Една от най-съществените трудности, с които се сблъскват специалистите, работещи в областта на дислексията, е, че състоянието се дефинира чрез симптомите, а те могат да са предизвикани от най-различни причини. Когато говорим за някое медицинско състояние, обикновено се използва едно ясно понятие, което насочва към предприемане на съответната интервенция. Когато понятието включва малко по-разнородна група, тогава е по-трудно да се предприема правилната терапия. Един от симптомите на дислексията – трудности в овладяване на четенето и писането, може да е резултат от редица когнитивни различия.

Един от резултатите е, че са налице разнообразни затруднения, с които човек е възможно да се сблъска. Всъщност, възможно е да се намерят двама души, които имат абсолютно еднаква степен на затруднения, но които се нуждаят от различна подкрепа, защото причините, довели до тези затруднения, са различни.

По-долу е представена графика, съставена от отговорите на шест човека за техните предпочитания, затруднения, силните и слабите им страни. Ако причината за дислексията беше една единствена, тогава всички дислексици щяха да имат еднакви проблеми. От графиката обаче ясно се вижда, че всеки дислексик е различен.

Разлика

Приемаме факта, че хората са различни по ръст и тегло.

И само защото знаем ръста на даден човек, не означава, че можем да определим размера на дланта му.

Или на обувките, които носи.

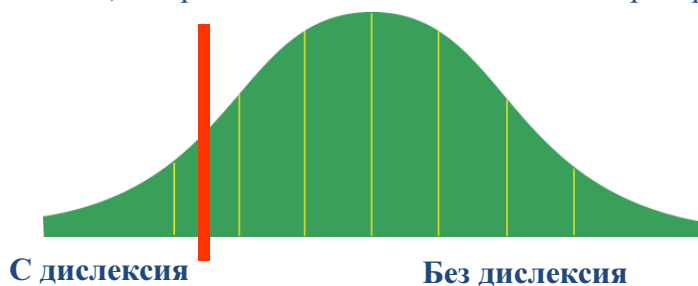
Приемаме тези различия, защото те са очевидни.

По същия начин нашият мозък може да функционира по много различни начини. Само че ние не виждаме това.

Дислексията в проценти

В повечето публикации се споменава, че около 10% от населението на Земята проявява симптомите на дислексия. Тъй като дефиницията не съдържа ясни критерии, специалистите са тези, които трябва да решат къде е границата, отвъд която затрудненията се класифицират като дислексия. Може да се спори, че ако се посочи много нисък процент, това ще включва само хората, които са с тежка дислексия, докато прекалено високият процент обезсмисля проучванията на хората, работещи в областта.

Проф. Маги Сноулинг през 2000 г. посочва, че статистически 2,28% от всяка произволно избрана група хора биха били под нормата поне по два показателя. Така че ако базираме дефиницията на две стандартни разновидности (на два показателя), тогава процентът на дислексиците би бил 2,28%. От което може да се заключи, че процентът зависи от заложените критерии.

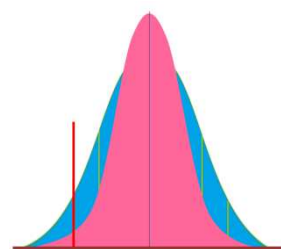

Съществува мит, че дислексията се среща по-често сред момчетата, отколкото сред момичетата. (И следователно повече дислексици сред мъжете, отколкото сред жените.) Преразглеждането на доказателствата през последните 20 години хвърлят светлина на причината за появата на този мит – а тя е в установените критерии. Като цяло момчетата са по-склонни към поведенчески отклонения, когато изпитват неуспехи в училище и търсят начини да изпъкнат сред връстниците си. Затова и проблемите в ученето на момчетата се забелязват по-рано, и те са по-често насочвани към психолози или други специалисти..

Разлики в половете: нещата не са толкова прости

Макар повечето от несъответствията между половете да се приписват на пристрастие, има доказателства, които сочат, че нещата не са толкова прости.

През 2009 г. учените откриват, че докато средните показатели при момчетата и момичетата да са еднакви, има по-широко разпространение на резултатите сред момчетата. Това означава, че поне теоретически, ако установите по-ниски критерии, в групата ще попаднат повече момчета отколкото момичета

Дислексията е повече от затруднение с четенето и писането

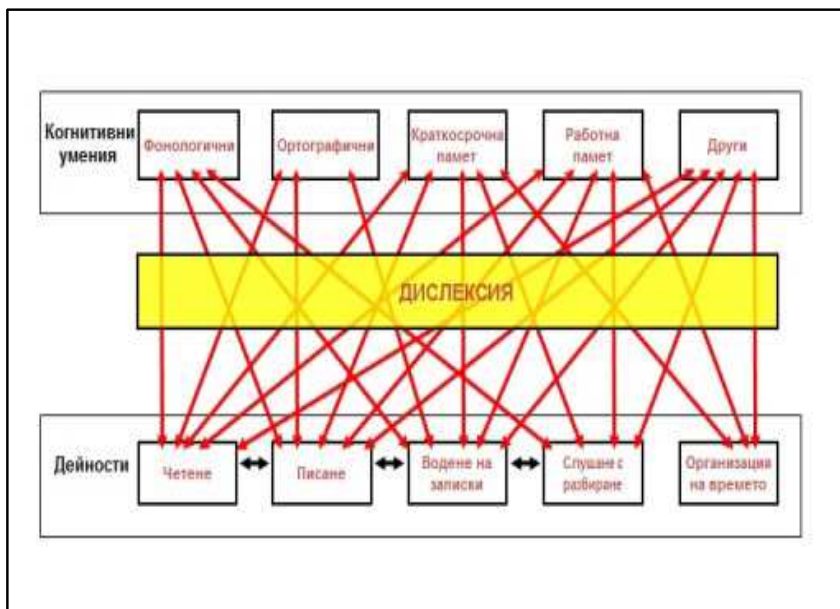
Повечето хора се концентрират на трудностите, които дислексиците срещат при овладяване на четенето и писането. Но има много други трудности, които може да са пряко или непряко следствие от дислексията, извън тези две области, и които засягат някои основни когнитивни умения.

Например повечето дислексици имат проблем с уменията за учене, които включват ключови области, като:

- четене и писане
- слушане и водене на записки
- подготовка за изпити/тестове
- организация на времето
- организация на учебния процес

И макар четенето безспорно да е елемент от всички тях, роля играят и когнитивните функции, сред които паметта, която в значителна степен определя формирането и развитието на уменията за учене.

Повечето хора овладяват уменията за учене без да се нуждаят от специални инструкции за това; учащите с дислексия следва да бъдат научени на това целенасочено.

Съпътстващи затруднения

Дислексията се причинява от комбинация когнитивни трудности, които не се ограничават само до четенето и писането.

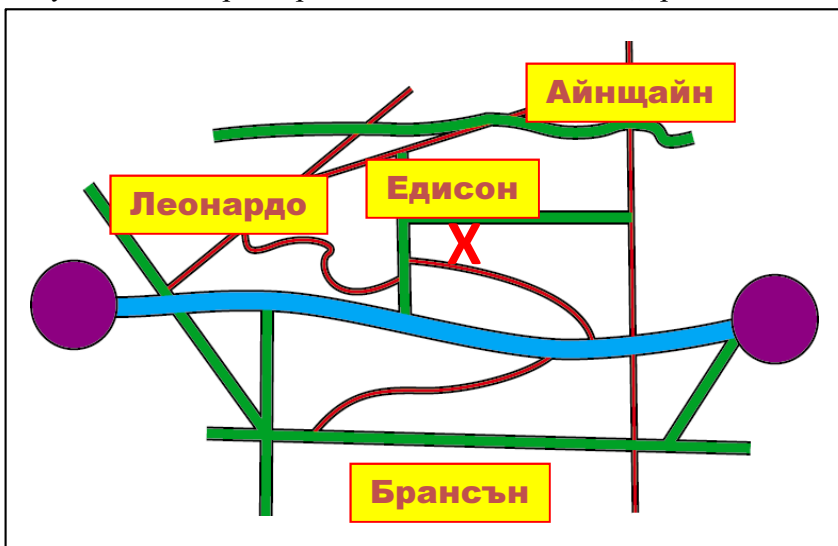
Много дислексици имат затруднения с моториката (диспраксия) и с математиката (дискалкулция). И двете в известна степен се основават на някои от когнитивните области, асоциирани с овладяване на грамотността като цяло. Те включват паметта и моториката (важен фактор при писането и речта).

Връзване на връзки и дислексия

Мнозина намират за любопитно, че неумението да си завържем връзките на обувките може да е индикатор за трудности с четенето и писането. Причината е, че и двете дейности изискват пренасяне на набор от умения от практиката към краткосрочната, а после и към дългосрочната памет.

Таланти, креативност и дислексия

В известна степен животът прилича на пътуване по магистрала. Но за хората с дислексия пътят е сякаш затворен. Разбира се, те могат да продължат пътуването си, но за целта трябва да намерят обходни пътища. Именно това е ролята на учителите, специалистите, родителите – на всички, които работят с дислексиците – да им помогнат да намерят начин да продължат пътешествието. Търсейки нови и новаторски пътища, дислексиците изследват области, непознати за останалите, търсят и намират нови решения на проблемите. Намирането на ново решение на даден проблем звучи като добро определение на понятието „креативност“.

Въпросът за яйцето и кокошката

Дали дислексиците развиват определени таланти заради дислексията или въпреки нея? Дали на дислексиците са вътрешно присъщи някои умения, причинени от различния начин на мислене, който е причина за дислексията; или това е някакъв вид компенсаторна стратегия?

Има две възможности: а) Хората с дислексия разполагат с повече свободно време (което при останалите е заето с четене и писане) и могат да развият различни таланти; или б) желанието да открият алтернативни начини да покажат, че и те имат таланти. Второто е, което е превърнало много дислексици в шампиони.

Само една хипотеза

Всъщност хипотезите са няколко:

Хипотеза 1 – Не всички хора с дислексия имат добре развито образно мислене. Може да притежават подобен талант, но зависи от конкретния човек.

Хипотеза 2 – Няма научни доказателства, потвърждаващи наличието на подобен талант у дислексиците.

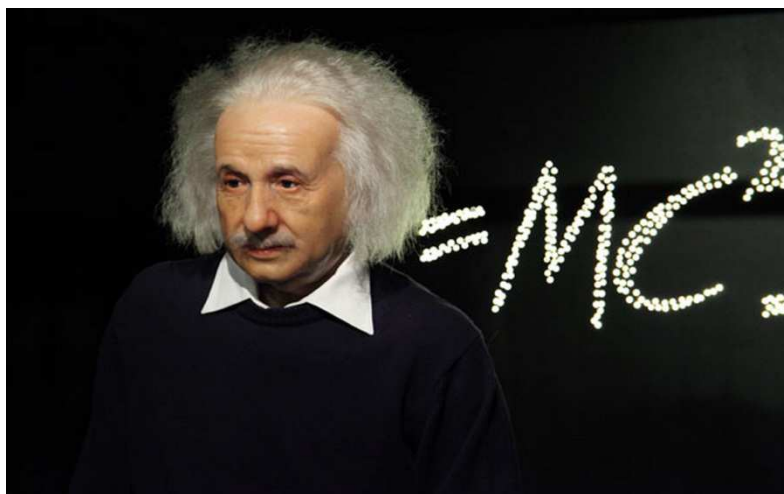
Хипотеза 3 – Няма (логическа) причина, поради която дислексиците да притежават по-добри умения в тази област. Науката трябва да предостави подобни доказателства.

Хипотеза 4 – Свързаните с това митове са базирани на неправилни предположения. **Вярно.**

Хипотеза 5 - Хората с дислексия може да имат определени преимущества заради недостатъчните си умения в сферата на грамотността. **Вярно.**

Известни дислексиици

В интернет има безкрайни списъци с имена на успели хора с дислексия. Но означава ли това, че ако сте дислексик вероятността да притежавате някакъв талант е по-голяма. И в каква степен тези таланти „прикриват“ затрудненията? Да вземем например Айнщайн. Той е притежавал много от характеристиките, присъщи на дислексията. Но може би той просто е имал таланти в други области, които е предпочел да развие и това прави нещата да изглеждат така като че ли е имал трудности с овладяването на грамотността. Един подробен доклад в Журнала на обучителните затруднения (Journal of Learning Disabilities) изказва мнението, че ако Айнщайн е бил дислексик, то това не е категорично доказано.

Креативност чрез компенсаторни стратегии

Логиката е следната:

Хората, които не са с дислексия развиват своите четивни умения и по необходимост пренебрегват други области. Хората с дислексия са ограничени във възможността да развиват четивните си умения, и следователно имат време и потенциал да развиват алтернативни умения, както и да търсят начин да „блеснат“ в друга област.

За повече информация:

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_people_diagnosed_with_dyslexia

<http://www.publicdomainpictures.net/view-image.php?image=8612&picture=albert-einstein>

Известни дислексиици

Актьори

Орландо Блум
Том Круз
Кийра Найтли
Упи Голдбърг

Писатели

Ханс Кристиан
Андерсен
Агата Кристи

Бизнесмени

Ричард Брансън
Ричард Роджърс
Чарлз Шваб

Откриватели

Томас Едисон
Александър Бел

Музиканти

Ноел Галахър
Шер

Спортисти

Стивън Редгрейв
Джаки Стюарт

Други

Джейми Оливър
Пабло Пикасо
Стивън Спилбърг